

Відділ №
5516

1934

МОЛОДНЯК

1-2

1

9

3

2

ДВОУ ЛІТЕРАТУРА І МИСТЕЦТВО

35 * Високосний

ЦІНА 85 КОП.

V.N. Karazin Kharkiv National University

00274869

2

	Стор.
В. МУСКІН — За ліквідацію відставання пролетарської літератури	3
С. ГОЛОВАНІВСЬКИЙ — Фронтвики (про- лог до роману)	22
В. БОБІНСЬКИЙ — Фрагменти з поеми „Мар- шал“	29
Я. ГРИМАЙЛО — Двіпробуд. Частина III .	30
М. ТРУБЛАЇНИ — За Шаманським каменем	41
І. БРИТЧЕНКО — Добровільці (поезія) . .	59
В. БАСОК — Дві поезії	60
К. ГЕРАСИМЕНКО — Шум машинний (пісня)	61
ОГЛЯД КОМСОМОЛЬСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ:	
СТ. КРИЖАНІВСЬКИЙ — Дві бригади . . .	62
Л. БОЛОБАН — „Ровесники п'ятирічки“ буде написано вдруге	70
Г. ГЕЛЬФАНД, БЕЙН — Сава Голованівський	76
ЛІТ. МИСТЕЦЬКА ХРОНІКА	86

Пролетарі всіх країн, єднайтеся!

Молодняк

ОРГАН ЦК ЛКСМУ

ЛІТЕРАТУРНО - МИСТЕЦЬКИЙ
ТА ГРОМАДСЬКО - ПОЛІТИЧНИЙ
ІЛЮСТРОВАННИЙ ЖУРНАЛ - МІСЯЧНИК

З А Р Е Д А К Ц І Є Ю:

О. ВОРОБІНА, О. КАРПЕКА, О. КОР-
НІЙЧУКА, ДАВИДА КОПИЦІ,
К. ТУРГАНА, М. ЦИМБАЛА

1-2

(61 - 62)

СІЧЕНЬ - ЛЮТИЙ

ДВОУ-ЛІМ

1932

55 68 8436

Бібліографічний опис цього видання вміщено в „Літописі Українського Друку“, „Картковому репертуарі“ та інших покажчиках Української Книжкової Палати.

ДВОУ, УПП. 7 Друк. ім. Фрунзе

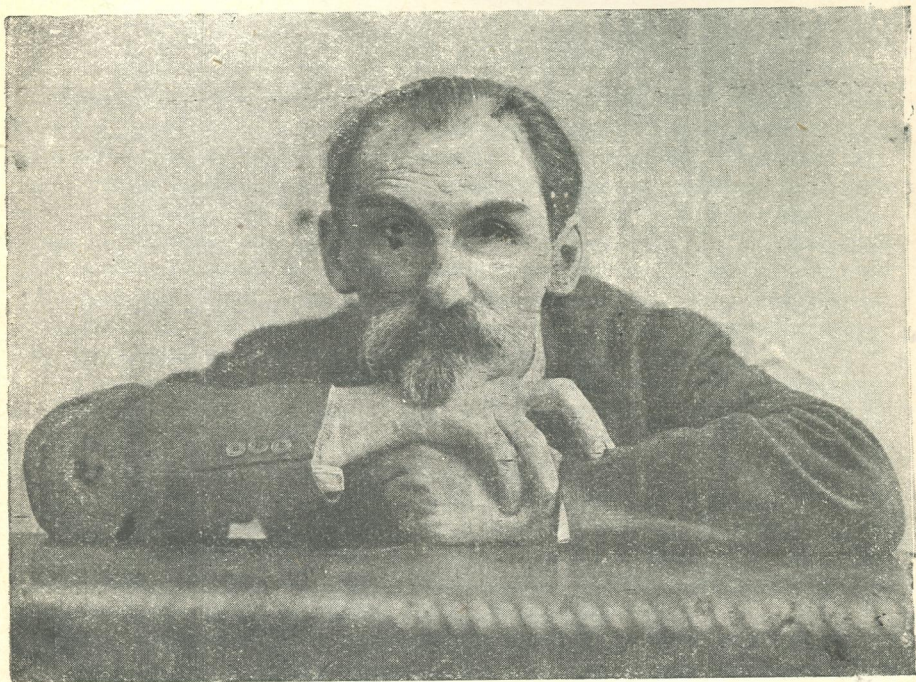
Харків, Донець-Захарж., 6.

Укрголовліт 994.

Прим. 4.820.

Зам. 213.

Миколі Олексійовичу Скрипникові

старому більшовикові, одному з кращих борців за лєнінську генеральну лінію комуністичної партії, керівникові українського культурного процесу — **ПАЛКИЙ КОМСОМОЛЬСЬКИЙ ПРИВІТ** у день 60-річчя з дня народження й 35-річчя революційної партійної діяльності.

Лєнінський комсомол з честю продовжує справу старих більшовиків.

Хай живе стара більшовицька гвардія!

В. МУСКІН

ЗА ЛІКВІДАЦІЮ ВІДСТАВАННЯ ПРОЛЕТАРСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ВІД НОВИХ ЗАВДАНЬ *

I.

Культурна революція, керована від комуністичної партії, перебуває у фазі велетенського піднесення. Цей величезний процес національно-культурного будівництва іде в напрямі ліквідації ножищ поміж рівнем культурного розвитку мас і новими господарськими завданнями. Подруге, цей масовий процес національно-культурного будівництва на Україні, як і в цілому СРСР, характерний величезним творчим розмахом, високими темпами, що забезпечені ввімкненням у цей процес мільйонів працюючих мас, робітників, колгоспників. Нарешті, і це основне, він характеризується рішучим наступом на рештки антипролетарської ідеології.

Такий самий процес відбувається і на літературному терені, що є часткою культурної революції, часткою ленінського національно-культурного будівництва.

Два історичних факти стверджують це.

Перший — останній рік був роком призову до літератури робітника-ударника, цієї основної постаті нашої епохи. В літературний процес ввімкнулася робітнича класа своїми кращими творчими силами, виступаючи не лише як споживач культурних ідеологічних цінностей, але й як їх найактивніший продуцент.

Друге — до питань пролетарської літератури звернено увагу цілої пролетарської класи. Виступ ленінського комсомолу як в особі своїх керівників, так і своєї преси, надзвичайне пожвавлення і посилення уваги широких пролетарських мас до пролетарської літератури — цьому доказ. Здійснюється геніяльні думки Володимира Ільїча Леніна, який ще 1905 року в статті „Партийная организация и партийная литература“ писав:

„Долой литераторов беспартийных! Долой литераторов сверхчеловеков! Литературное дело должно стать частью общепролетарского дела, „колесиком і винтиком“ одного единого, великого социал-демократического механизма, приводимого в движение всем сознательным авангардом всего рабочего класса.

* Оброблена стенограма виступу на грудневому пленумі ВУСПП.

Литературное дело должно стать составной частью, организованной, планомерной, объединенной социал-демократической партийной работы“.

І далі:

„За всей этой работой должен следить организованный социалистический пролетариат, всю ее контролировать, во всю эту работу, без единого исключения, вносить живую струю живого пролетарского дела, отнимая, таким образом, всякую почву у старинного, полублоковского, полуторгашеского российского принципа: писатель пописывает, читатель почитывает“.

Так, ціла пролетарська класа, її ударний загін, найближчий і безпосередній помічник ленінської партії — комсомол активно втрутились у справу творення пролетарської літератури.

Що викликало це активне й масове втручання?

Наша доба, порівнюючи із всією дотеперішньою історією трудячого людства, із всією історією класової боротьби, має в собі всі умови для нечуваного розквіту пролетарської літератури як і цілого мистецтва.

Справді, в задушливу атмосферу буржуазного суспільства, основоположники марксизму, комуністична партія внесли свіже повітря нової, винятково прекрасної ідеї і моралі, яка не може не розкривати широчезних перспектив і горизонтів для творчості.

Насправді, що може бути прекрасніше, моральніше і ідейніше, ніж теорія й практика будівництва соціалістичного суспільства, коли пролетаріят, керований комуністичною партією, веде через жорстоку класову боротьбу все трудяще людство до створення такого суспільства, де хто був нічим, той став всім? Що може бути прекрасніше і моральніше теорії і практики повалення купки експлуататорів заради інтересів пригнічуваних ними мільйонів? Що може бути моральніше, ніж ліквідація останньої, звірючої своєю природою, капіталістичної класи в СРСР — куркульства на базі судильної колективізації і створення зовсім нової соціалістичної форми на селі — колгоспів? Що може бути ідейніше і моральніше, ніж те, коли „старому світові, світові національного гнобительства, національної сварки чи національної розпорошеності робітники протиставлять новий світ — єдності трудящих мас усіх націй, де немає місця ні для якого привілею, ні для найменшого гноблення людини людиною“ (Ленін). Що може бути ідейніше й моральніше, ніж знищення духовного гніту панівної класи над експлуатованими мільйонами — релігії і всіх зв'язаних з нею забобів? Нарешті, що може бути прекрасніше ідеї і моралі, ніж виконання СРСР почесної ролі ударної бригади світового пролетаріату?

Наша доба має і другу ознаку — величезний, революційний розмах і революційні темпи в будівництві нового суспільства. З чим можна порівняти те, коли наша країна, керована від партії, за десять років має пройти і *пройде* історичний шлях техніко-економічного розвитку найпередовіших капіталістичних країн світу?

Третє — партія організувала переможний рух мільйонів, в якому не губиться, а *росте* всупереч всім наклепницьким твердженням буржуазних теоретиків, *творче обличчя кожної окремої людини* ударника, героя виконання п'ятирічки за чотири роки.

Нарешті, наша доба є добою ні з чим незрівняної героїки. Пролетарська кляса переможно буде Дніпрельстан, Магнетобуд, Кузнецькобуд, заходилася розв'язати історичне завдання боротьби з посухою в масштабі цілої країни, розв'язує проблему великого Дніпра, сполучення Волги з Доном і Москва-рікою, коли на безмежних степах радянської України і цілого Радянського союзу виростають один за одним світові велетні соціалістичної індустрії, велетні найбільшого в світі машинізованого сільського господарства. Ні фараонам Єгипту, що будували руками рабів їхні піраміди, ні середньовічним феодалам, що руками завойованих рабів будували замки й військові міста, ні капіталістам, що всі разом базували своє будівництво на кістках пригноблених і експлуатованих, не можна навіть малою мірою порівнятись з тою епохою, коли вперше в світі робітнича кляса працює сама на себе, коли праця перетворюється на справу честі, слави відваги та героїства.

І все це разом взяте, всі ці ознаки нашої доби дозволяють нам сказати, що наша епоха, порівняно до всієї дотеперішньої історії людства, є і буде епохою нечуваного розквіту мистецтва, а значить і літератури.

І справді, пролетарське мистецтво, пролетарська культура під радянським небом розквітають буйним цвітом. Пролетарська література України, як і цілого СРСР, має в своєму активі зразки прекрасної творчості. ВУСПП і „Молодняк“ провели величезну боротьбу з буржуазною агентурою в літературі, активно допомогли партії в боротьбі з правою, основною небезпекою, з „ліваками“, з націонал-демократами і націонал-фашистами, а також із великодержавниками. В цій боротьбі ВУСПП і „Молодняк“ спромоглися дати перші пролетарські твори. Одходить в далеке минуле ганебна, капітулянтська, реакційна теорія Троцького про неможливість створення пролетарської культури. Розбито вщент великодержавницькі теорії Ваганяна, Лебеда і інших. Пролетарська змістом, національна формою література радянської України твориться і розквітає.

Але в той же час вона значно, недозволено відстає від нових завдань, поставлених партією перед країною. *Зміст цього відставання є в тому, що, залишивши обмежений рівень буржуазної літератури позаду, пролетарська література ще недозволено відстає від ідейного рівня пролетаріату, його авангарду — комуністичної партії.*

Це ідейне відставання відтак є одноразово відставанням і художнім. Збагнути зміст його — значить наполовину розв'язати справу, значить мати можливість мобілізуватись на його подолання.

Дискусія, що пройшла між комсомолом та РАПП і ВУСПП, допомогла в значній мірі з'ясувати як зміст, так і причини відста-

вання пролетарської літератури. І партія чітко вказала нам через „Правду“ і „Комуніст“ на ці причини. Коротко підсумовуючи вказівки партії і дискусію між комсомолом, РАПП і ВУСПП, можна встановити, що причини відставання пролетарської літератури полягають ось у чому:

Перше — *пролетарські літератори не змогли використати багатючих можливостей нашої доби, не змогли ще повнотою скористатись з переваг соціалістичного ладу, не змогли ще ясно збагнути величезний діяпазон в розмаху творення принципово нового суспільства, виховання, в процесі класової боротьби за це суспільство, нової людини і показати у літературі на весь зріст ці якісні відміни і переваги цього нового.*

Друге — *ще надто слаба боротьба пролетарських літературних організацій за піднесення свого ідейно-художнього рівня, а звідси — недостатня боротьба з ворожими впливами. На жаль, боротьба за опанування марксизму-ленінізму часто-густо підмінюється балаканиною про користь марксизму-ленінізму. Окремі літератори, що вже декілька років на всіх зборах говорять про користь діалектичного матеріалізму, надто нагадують персонаж із сатиричної повісті „12 стульєв“, який, виходячи на вулицю із своєї голярні, перед натовпом своїх поклонників, глибокомудро підносячи палець угору, промовляв:*

— Вся сила тепер — в гемоглобіні.

Третя причина є в нерозумінні значення організаційної перебудови організацій РАПП, ВУСПП, „Молодняк“ лицем до виконання цих підвищених завдань. Надто пізно зрозуміли товариші літератори, що від гуртків, окремих літературних груп ми перейшли до широкого масового пролетарського літературного руху, що на Україні матимемо незабаром не тільки основну, але і єдину пролетарську літературну організацію ВУСПП, що „злившись із „Молодняком“, увібравши в себе творчі сили робітників-ударників, має репрезентувати творчу снагу нової пролетарської класи-гегемона. Ця гуртківщина, груповщина сказалася і на розгорненні самокритики, якої у ВУСПП і „Молодняку“, як і в РАПП, було дуже замало. Більше того, вона частенько підкорялась груповим інтересам за гнилим принципом — свого не критикують. Товариші не розуміли з достатньою силою ідейно-виховного характеру пролетарських літературних організацій, змінюючи ідейно-виховну роботу в багатьох випадках адмініструванням, зайвою організаційною метушню, засіданнями, протоколами, забуваючи, що не кількістю, якістю протоколів і дискусій, а кількістю і, насамперед, якістю художніх творів цінуватиме пролетарська класа свою літературу.

Ось чому так активно втрутилась в справи літератури ціла пролетарська класа.

Отже, оцінивши зміст і причини її відставання, партія і її найближчий помічник — лєнінський комсомол — поставили завдання дати робітничій класі, колгоспникам не високоякісні дискусії про користь хорошої літератури, а її саму, поставили завдання перед

літторганізаціями перебудуватись в творчо-виробничу організацію відповідно до виконання цих підвищених завдань.

Як же реагували окремі керівники літературних організацій РАПП, ВУСПП і „Молодняк“ на це масове втручання в справи літератури? Тов. Авербах і тов. Микитенко відповіли спочатку змазуванням гостроти, новизни і значення тих вимог, що їх поставив ленінський комсомол. А цілі пролетарські літературні організації України на вимогу VIII з'їзду ЛКСМУ в доповіді т. Бойченка—відповіли повною мовчанкою.

„Литературная газета“ (московська) відповіла опором, гідним іншого призначення, нічим невинуватим чванством за метою—не лізьте із свинячим рилом не в свої справи. Але, таким чванливим людям можна було б нагадати відому формулу Льва Толстого. Він казав, що людина „с сомнением“ подібна до дробу, чисельником якого є те, що вона собою являє, а знаменником—те, що вона про себе думає. І що більше вона про себе думає, то більший знаменник, але то менший дріб.

Такі, надто хороші, як Кир'янов в Москві і деякі товариші з полтавської групи „Молодняк“, взялися до невдячної роботи—пришивання ухилів органам комсомолу—„Комсомольської правде“, „Комсомольцю України“ і окремим їхнім працівникам. Невдало спеціалізувалась певний час на цьому і російська „Литературная газета“.

Нарешті, окремі обивательські елементи на Україні за принципом—коли дві великі держави б'ються—не втручатись—лементували про штучність дискусії між комсомолом і ВУСПП-„Молодняком“ на Україні, а на критику своїх помилок відповіли панічними криками про дискредитацію керівництва. Але треба їм нагадати прекрасні слова залізного більшовика—Фелікса Дзержинського: Він казав, що: „критика не є дискредитація; дискредитація є побоювання критики“.

Все це разом показало, що керівництво ВОАПП, РАПП, ВУСПП і „Молодняка“ не розуміє історичної неминучості цього масового втручання пролетарської кляси, ленінського комсомолу, в справи літератури. В цьому відбилися нежиті хвости традицій буржуазної літератури. В згадуваній вище статті, говорячи про свободу буржуазного письменника, Ленін писав:

„Жить в обществе и быть свободным от общества нельзя. Свобода буржуазного писателя, художника, актрисы есть лишь замаскированная (или лицемерно маскируемая) зависимость от денежного мешка, от подкупа, от содержания. И мы, социалисты, разоблачаем это лицемерие, срываем фальшивую вывеску не для того, чтобы получить неклассовую литературу и искусство (это будет возможно лишь в социалистическом, неклассовом обществе), а для того, чтобы лицемерно свободной, а на деле связанной с буржуазией, литературе противопоставить действительно свободную, открыто связанную с пролетариатом литературу“.

Так, наші пролетарські літературні організації — дійсно вільні, одверто зв'язані з пролетаріатом. Але нежиті елементи традицій буржуазної літератури, що тою чи іншою мірою впливають на пролетарські літературні організації, сказались в помилках окремих товаришів з РАПП, ВУСПП і „Молодняка“, які так сприйняли критику лекінського комсомолу, вимоги цілої пролетарської класи.

II

Дискусія, що пройшла в своєму першому етапі між комсомолом та РАПП, ВУСПП і „Молодняком“, принесла велику користь загальнопролетарській справі і насамперед самим літературним організаціям. Значення її для них в тому, що вона з великою силою і більшовицькою прямою поставила питання про ліквідацію відставання літератури від нових завдань, притягла до цього увагу як самих пролетарських письменницьких мас, так і широчезних кіл працюючих, розворушила самих літераторів і примусила кожного з них замислитись над своїм власним творчим шляхом.

Для комсомолу ця дискусія була корисна тому, що вона показала: ми недостатньо і запізно з такою силою підійшли щільніше до справи творення пролетарської літератури, багато ще треба комсомольським робітникам учитись, опановуючи найглибші основи літературного творчого процесу; ми ще слабо працюємо з ударниками комсомольцями, закликаними до літератури; недостатньо помагаємо керівним органам ВУСПП і „Молодняк“ в перебудові. Ще не заведено в практику розглядати на бюро комітетів пляни робіт керівних організацій ВУСПП, творчих звітів пролетарських письменників перед комсомолом тощо, що в цілому має наблизити літературні організації до комсомолу, і навпаки.

Але надалі в такому вигляді, як досі, дискусія нам не потрібна. Наше завдання — перевести дискусію на вищий ідейний щабель. Треба так надалі вести дискусію, щоб в процесі її поставити ще нові проблеми ліквідації відставання літератури, що мали б загальне значення для цілого літературного фронту. Треба в процесі дискусії виховати, поправити і направити кожного окремого пролетарського літератора, ліквідувавши знеосібку в підході до літератури, бо в решті-решт, її творять особи, які мають прізвіща та ймення. В процесі цієї дискусії, забезпечуючи диференційований підхід, слід посилити виховання попутника і спільника пролетарської літератури, переводячи їх, шляхом органічної перебудови в самій творчості, на рейки пролетарської ідеології. Нарешті, розгортаючи творчу дискусію, треба остаточно викрити і розтрощити класового ворога, зірвати з нього всі машкари, якими б він не приховувався, викрити різного роду ворожу контрабанду та фальсифікаторство, керуючись вказівками останньої статті вождя нашої партії тов. Сталіна.

В зв'язку з цим слід поставити питання про завдання критики і самокритики.

Так, ВУСПП і „Молодняк“ не звикли ще до справжньої більшовицької критики і самокритики. Не люблять ще товариші літератори критику, вважаючи її часто за особисту образу, за дискредитацію. В той же час є багато викривлень в розгортанні самокритики й критики, які треба ліквідувати.

Нам не потрібне самобичування. Нам не потрібно, перераховуючи в статзведеннях помилки тих чи тих товаришів, заклипати ці помилки. Така самокритика не мобілізує на подолання відставання, на подолання помилок. *Треба навчитись викривати і глибокі коріння помилок, хиб, недоліків і мобілізувати маси на їх ліквідацію.* Самобичування перетворює таку людину в становище лежачої, яка вважає, що лежачого не битимуть. Але це глибоко хибна і помилкова надія. Лежачого треба бити аж доти, доки він встане, почне ходити і добре працювати! Звичайно, в цьому разі слід не тільки критикувати, але й *допомагати*.

Слід гостро виступити, виконуючи одну з шости вказівок тов. Сталіна, проти зрівнялівки в критиці.

В чому є прояви зрівнялівки в нашій критиці?

Часто-густо в нас з однаковою силою критикують як помилки махрово правого попутника, так і справжнього попутника, спілняка і навіть пролетарського письменника. Інколи з-за групових інтересів забувають про завдання жорстокої непримиренної критики явно ворожого помилок окремих товаришів тому, що він „свій“.

І всередині пролетарської літературної організації часто-густо урівнюють щодо сили критики письменників, що мають помилки різного змісту і різного значення. *Нам треба боротись за те, щоб ворожого письменника політично знищувати, попутника і спілняка перевиховувати, а пролетарського письменника і зокрема комуніста по дружньому виправляти, ні в якій мірі не зменшуючи принциповости в критиці, жорстоко борючись проти гнилого лібералізму.*

А в критиці пролетарських письменників у нас є багато нехорошого. *Що це за нрави в критиці, коли є у нас такі люди, що чекають із великою жагою не виходу нових художніх творів, а нових помилок? Вони не вміють бачити насамперед—що нового і хорошого вніс такий то письменник в справу пролетарської літератури. Вони про це в своїх статтях оговорюються двома-трьома словами. Не бачити нічого хорошого, бачити лише помилки—неправильно. Ні в якій мірі не зменшуючи гостроти боротьби з помилками, слід навчитись бачити нове і хороше, що дає той чи інший літератор, і на цьому хорошому виховувати нові кадри.*

Надто розповсюдилась останнім часом система безпринципового наліплювання ярликів на окремих пролетарських письменників, Так, з легкої руки тов. Коваленка та інших було оголошено Копицю і Колесника літфронтівцями, а Корнійчука—правим опортуністом. Не важко встановити, що причина такої кваліфікації цих товаришів полягає: не в більшовицькій принципіальності, а в груповщині.

Чому ж, на думку цих товаришів, Копиця і Колесник є літфронтівці?

Одгадка цієї загадки надто проста. Бачите, літфронт боровся проти керівництва РАПП. А Копиця і Колесник критикували ЦБ „Молодняк“. Отже, мовляв, між ними є спільне в протиставленні себе керівництву. Тому Копиця і Колесник—явні й одверті літфронтівці. Таку „глибоко філософську“ думку висловив цими днями тов. Зоря. Не так важко спростувати цю безглузду філософію. Літфронт дійсно боровся з керівництвом в РАПП, відстоюючи свої позиції, що були і є позиціями бойовничого загону дрібної буржуазії в мистецтві. За це їх бито, б'ють і слід бити, поки не буде викорінено саме коріння літфронту в теорії і практиці. Але відомо, що товариші Копиця та Колесник критикували ЦБ „Молодняка“ з правильних позицій, відстоюючи правильну лінію ЦК ЛКСМУ, що була і є лінією партії, обстоюючи неможливість передчасного, механічного злиття ВУСПП'у та „Молодняка“. Відомо ж, що більшість ЦБ „Молодняка“, як і секретаріату ВУСПП, зробила помилку, виступаючи несвоечасно за проведення такого злиття. Яке ж право мають ці товариші наліплювати Копиці та Колесникові ярлики літфронтівства? Тов. Корнійчук—здібний пролетарський письменник, написав відомі п'єси „Штурм“, „Кам'яний острів“, активно працює в кіно, борючись із ворожими теоріями в кіно. Але тов. Корнійчук не поділив хибних думок щодо передчасного злиття, і ось він—„правий опортуніст“. Чи не ясно, що і в цьому разі причини наліплювання такого ярлика були не в принципових засадах, а групових? Покривання помилок „своїх“ і одверта дискредитація „не своїх“—ось гнила система критики, що її треба назавжди позбутись.

Тов. Копиця має досить помилок, щоб йому нашивати те, чого він не робив. Його стаття про пролетарську поезію містить у собі хибні твердження про неможливість її існування, запозичені автором від Фріче; об'єктивно це є перегукування з літературним троцькізмом. Помилкова є стаття т. Копиці, де він називає групу письменників, що пішли з „Молодняка“ до „Пролітфронту“,—трубадурами контрреволюції. Є у т. Копиці й інші, дрібніші помилки. Він їх уже визнав. Але це ніяк не дає нікому права наліплювати на нього ярлики, дискредитувати. Помилка і декілька помилок ще не складають нової якості автора їх, коли він в цілому правильно бореться за лінію партії. У нас немає сумнівів, що т. Копиця, як і Колесник, що зробив помилку переверзіянського характеру, свої помилки виправлять і активно працюватимуть разом із всіма пролетарськими критиками й літераторами. Так, товариші „критики“, дозвольте нам не дозволити вам *цуквати* окремих комсомольських письменників та критиків із групових інтересів. Є „правда“ групова і є вища, партійна правда. І не в інтересах цієї вищої, партійної правди, скидати з рахівниць пролетарської літератури молоді, ростущі літературні комсомольські кадри!

Що ця критика і наліплювання ярликів є групові,—досить ясно з того, що систематично покривається помилки інших товаришів,

хоч би молодняківців—тов. Клоччя, тов. Коваленка. Це ж товариш Клоччя відмовився послати привітання ЦК ВЛКСМ, це ж тов. Клоччя пропагував гасло одем'янування, замість більшовизації на Україні. Це ж він на відомих зборах харківської групи „Молодняк“ виступав з палкою промовою про те, що в порядку демократії, мовляв, літературні організації „самі“ можуть розв'язувати без партії й комсомолу питання розвитку літературного процесу—питання про те зливатись чи не зливатись ВУСПП'у і „Молодняку“, на практиці застосовуючи бухаринську концепцію анархічного розвитку літератури без організованого керівництва від партії. Це ж він оголошував ВУСПП основною пролетарською організацією (цілком правильно), а його центральний орган—„Гарт“—правоопортуністичним журналом. Це ж він в своєму творі „Фрагменти“ ідеалізує Блакитного, цим самим шкідливо покриваючи його анти-більшовицькі націоналістичні помилки.

Наробив помилок і тов. Коваленко, який, безперечно, має великі заслуги перед пролетарською літературою. Ці помилки—об'єктивне покривання боротьби проти більшовиків Блакитного, організація передчасного злиття ВУСПП'у і „Молодняка“, в чому сказалося протиставлення лінії секретаріату ВОАПП лінії ЦК ЛКСМУ, що провадив лінію партії; заява в статті „На літературном посту“, що існування ВУСПП і „Молодняка“, як окремих організацій, з самого початку було об'єктивним послабленням пролетарського літературного фронту на Україні, чим тов. Коваленко, по суті, ревізує лінію партії в цьому питанні, не розуміючи, що не можна живий діалектичний процес розвитку пролетарського літературного руху на Україні вкладувати в мертві, формально логічні схеми і коли він в ці схеми не вміщається—об'являти хід цього процесу неправильним. Є в тов. Коваленка й інші помилки, скритиковані в постанові ЦК ЛКСМУ про роботу „Молодняка“. Але всіх цих помилок не критикують, покривають заради групових інтересів. Більше того—тов. Клоччя недавно, виступаючи з визнанням своїх помилок на нараді в ЦК ЛКСМУ, зробив це в досить оригінальній формі—досвід, гідний наслідування, хто хоче вчитись групової критики. Він, бачите, „за самокритику“, він за те, щоб визнати свої помилки. Але, бачите, його головна помилка, що його мучить—це те, що він мало критикував... тов. Копицю! Отже, засуджуючи свої помилки, він насамперед ударив свого „недруга“ з іншої групи.

Дійсно, як влучно казав на пленумі РАПП Белла Ілеш: „Я за самокритику і тому визнаю всі твої помилки“.

Або взяти таку методику критики, що її вжили т. т. Овчаров, Шишов і Пример. Вони—члени секретаріату ВУСПП, але всі хиби вусппівського керівництва перекладають на тов. Микитенку, знімаючи з себе всяку відповідальність. Вони—за комсомол (і це добре, що вони працюють з комсомолом). Але, виступаючи в цій статті за інтереси комсомолу, вони ревізують лінію партії на влиття в ВУСПП певної частини „Пролітфронту“. Ревізують цю ж саму лінію в питанні про злиття ВУСПП та „Молодняк“.

Цих метод критики нам треба позбутись. Нам потрібна *відповідальна партійна критика* людей, що розуміють своє нове завдання — виховників нових пролетарських літературних кадрів, що *відповідають* за зростання того письменника, якого вони критикують.

Багато критиків хибують на те, що вони не навчилися розгортати перед письменником *позитивної програми дій*. Інколи їхні критичні роботи виконують завдання влити протиотруту, щоб нейтралізувати яд ворожої ідеології, розлитий в тому чи тому творі.

Критик розкритикував помилки і на цьому заспокоївся. Але цього замало! *Треба накреслити програму позитивних дій, щоб показати шлях ліквідації помилок, подолання відставання*. Ось до цих нових, підвищеної якості, вимог нам слід піднести критику, борячись за підвищення її ідейного рівня, за ленінський етап в її розвитку.

IV

Відставання літератури особливо гостро виявилось у невмінні створити збірний образ позитивного героя.

Відомий енциклопедист Жан-Жак Руссо в одній із своїх книг, присвячених завданням виховання, писав:

„Первоначальное воспитание должно быть чисто отрицательным, оно состоит не в преподавании добродетели или истины, а в оберегании сердца от порока и ума от заблуждения“.

Отже, мовляв, в дитині одвічно закладено добро. Навчай дитину, юнака того, чого не можна робити, а хороше розвіється в ньому саме. Таку ідеалістичну теорію пропагував ідеаліст Жан-Жак Руссо. Але творча практика Кундзіча, Донченка й інших на Україні, Малашкіна і інших в РСФРР цілковито провадила ці ідеалістичні настановлення. Вони писали лише про комсомольців п'яниць, хуліганів, розпусників, а про комсомолок лише тоді, коли їх гвалтують.

Безперечно, вчити на негативному треба. Але завдання марксистської педагогіки є в тому, щоб виховувати силою прикладу нашу молодь. З такою вимогою неодноразово звертався до пролетарських літературних організацій ленінський комсомол. Ще на VIII з'їзді ЛКСМУ тов. Бойченко казав:

„Пора, пора заходитися серйозно, по-справжньому відзеркалювати в художній літературі комсомол, робітничу молодь та їхню боротьбу за лінію партії, але відзеркалювати так, як це є на сьогодні, а не в „кривому люстрі“, у формі згустку всіляких неподобств, виводячи окремих негативних типів, які, безумовно, є в комсомолі, але які не є для нього типові. Дайте продукцію таку, якої ми від вас вимагаємо, яка допоможе комсомолові виховати себе й молодь у дусі партії, у дусі ленінізму“.

Я можу далі нагадати виступ т. Троїцького на травневому пленумі ВОАПП, що ставив такого ж змісту завдання.

ЦК ЛКСМУ завжди, активно працюючи в галузі літератури, виступав з цього приводу і через інших своїх працівників.

„Перед комсомолом стоїть завдання в процесі класової боротьби виховати і зформувати самовідданих бійців за справу соціалізму, гідних славетного імені більшовика-ленінця. І молодим ми називатимемо все, що допоможе нам формувати молодь, виховувати з неї героїв більшовицьких темпів, комуністів більшовиків. Невірно, що це забезпечує лише молодецька тематика. Історична література зламів епох і систем суспільних взаємовідносин, класичні твори,—вони допоможуть молоді розібратись у спадщині минулого, вибрати в себе, критично переробивши, надбання світової культури, щоб, відштовхнувшись від неї, піти далі. Краща загальна пролетарська література або кінокартина, чи інший твір допоможе молоді зрозуміти життя цілої класи, молоддю частиною якої вона є. І, нарешті, *твори з життя самої молоді, що ближче, зрозуміліші психології юнака, покажуть йому шлях розвитку подібних до нього людей, покажуть, як такий же юнак із неударника став ударником, з відсталого робітника—передовим, з непартійного—комсомольцем, і він бачитиме, що шлях такого героя з робітничої молоді є і його шлях*“.

Це говорив я в липні цього року на Всеукраїнській кінонаradі комсомолу з доручення ЦК ЛКСМУ.

Нарешті на жовтневому пленумі ЦК ЛКСМУ генеральний секретар ЦК ВЛКСМ т. Косарев з особливою силою поставив це завдання.

„Пролетарська література має створити збірні типи героїв соціалістичної будови і класової боротьби, що володіли б розумом мільйонів молодих трудящих, з яких вони могли б брати приклад. Пролетарська література повинна допомогти партії й комсомолу озброїти маси силою прикладу, показати їм зразки поведінки. Це чималою мірою полегшило б нам завдання комуністичного виховання покоління, що підростає“.

Як бачите, Україна була пляцдармом для багатьох виступів комсомолу з вимогами до літератури. Тим більше недозволено, що це завдання окремі товариші зрозуміли не в повній мірі. Це нерозуміння має ту причину, що товариші не навчилися керуватись Ленінською вказівкою про вміння знаходити у всьому вирішальну ланку, за яку можна витягнути цілий ланцюг. Справді, коли з цього погляду розглянути проблему створення позитивного героя, то її слід назвати основною ланкою цілого ланцюгу творчої перебудови. Насправді, не можна створити збірний тип позитивного героя, не опанувавши ленінський світогляд, не можна без цього зрозуміти на всю глибину і широчінь постать героя нашої доби—ударника, що на ділі бореться за генеральну лінію партії, опановує науку Маркса, Леніна, Сталіна, техніку, стирає цим самим протиріччя по-

між фізичною та розумовою працею, Не можна створити збірний тип позитивного героя, не опанувавши методи діалектичного матеріалізму.

Нарешті, виховна роля літератури є її основна функція, як партійної зброї. Ось чому ми маємо право сказати, що ця проблема є основна ланка, тягнучи за яку ми витягнемо цілий ланцюг творчої перебудови.

І нам треба пам'ятати, що це завдання здійснить не один письменник, а ціла пролетарська література. Ми вітаємо творчу заявку тт. Хвильового та Епіка. Але цього замало. Треба, щоб всі пролетарські письменники показали в своїх творах єдине в основному, але ріжноманітне в подробицях героїчне обличчя ударника на всіх ділянках класової боротьби за соціалізм.

V

Подолання відставання літератури має йти шляхом посилення нещадної боротьби із класово-ворожими впливами на пролетарську літературу. Насамперед треба посилити боротьбу з основною небезпекою—воронщиною, переверзінством тощо, із всіма формами і проявами буржуазного реставраторства, за якісно нову, пролетарську, партійну літературу.

Разом із цим слід значно піднести на більш принципіальну височінь боротьбу з лівацьким вульгаризаторством, літфронтівсько-лефівського гатунку. Не розтрошивши вплив ворожої ідеології на літературу, не можна подолати її відставання від нових завдань—ці ворожі впливи свинцевою гирею висітимуть на ногах пролетарського літературного руху.

Дебати як на пленумі ВУСПП, так і на нараді секретарів „Молодняка“ при ЦК АКСМУ, показали, що окремі товариші зовсім неправильно розуміють зміст літфронтівської теорії творчості. Звідси підміна філософського змісту цих теорій організаційними справами, які є наслідком філософської теорії літфронту, а не його основою.

В чому ж полягає творча теорія літфронту?

Літфронтівці, як і праві буржуазні реставратори, ідуть лінією найменшого опору і, замість органічної перебудови лицем до нових завдань, *міняють зовнішній вигляд*. Замало, зовсім замало перейти від старої тематики до нової, реконструктивної! Дуже легко перемінити термінологію, об'єкти творчості, але дуже важко глибоко їх усвідомити, збагнути їхню *внутрішню* суть і дати твори, що могли б озброювати волю та емоції мільйонів! Мало жонглювати новою термінологією, новими зловбоденними темами. Треба зрозуміти їх внутрішній зміст. Але літфронтівці щодо цього нагадують один з персонажів кіно, який на все горло, на весь світ проголосив (маючи найширші революційні наміри):

— Геть буржуазні пожежі! Хай живуть наші, пролетарські пожежі!

Літфронтівці будують свої твори, ігноруючи роль емоціонального, як органічної частини творчого процесу, що підкорена світоглядіві.

Вони розписують сухі, розумові, і лише розумові, схеми, по них розписуючи типи своїх героїв. Вони виступають проти *всякого* психологізму, навіть *соціального*, що є *складовою* частиною творчої методи пролетарської літератури. Цим вони показують побіювання дрібного буржуа розкрити прилюдно своє внутрішнє ество — воно ж бо є досить неприглядне! Не знаючи героя-пролетаря, у *повному* його зрості, знаючи його лише *поверхово* — з його зовнішньої діяльності, вони, як чорт ладану, лякаються всякого психологізму, бо цілком справедливо бояться приписати своєму героєві-робітникові власні, дрібнобуржуазні переживання.

Тов. Мехліс цілком правильно у своїй статті в „Правді“ писав:

„Психологические переживания отдельных персонажей ударников, умело проанализированные, раскрывают те внутренние побуждения, те классовые пружины, которые двигают героизмом масс. Но такой показ психологических переживаний не имеет ничего общего, например, с „психологизмом“ тов. Либединского, отраженным в основной персоне „Рождения героя“ — Шорохове. „Психологизм“ тов. Либединского ведет его „героя“ в мещанское болото и является иллюстрацией влияния враждебной пролетариату идеологии на отдельных участках пролетарской литературы“.

Замість сміливого розкриття протиріч і показу провідного, що призводять нас до перемог (наше зростання вперед і труднощі цього зростання, що в самих собі мають все для подолання їх), літфронтівці пропагують потребу лякування нашої дійсності і „згущення фарб“, змальовуючи обличчя ворога. Не важко встановити право-опортуністичні корені цієї надто „лівої“ теорії. Лише правий опортуніст, що не вірить в соціалістичне будівництво, що оцінює його негативно, може висунути гасло про лякування дійсності. Наша дійсність цього не потребує, вона хороша і й без цього. Тільки правий опортуніст може висувати гасло про „згущення фарб“, подаючи обличчя ворога, начебто воно не огидне й без цього. Не вдається літфронтівцям замінити гасло діалектичного показу героїв гаслом „лякування“ і згущення фарб!

Нарешті, літфронтівці пропагують знеособлену і урівнялівку в творчості, показуючи суцільні маси людей, ігноруючи серед них передових організаторів, ударників-комуністів, не розуміючи авангардної ролі партії в класі.

Вся ця балаканина про потребу не виділяти особу в колективі — „ліва“ по формі, але опортуністична змістом. Не протиставляючи осіб колективові, слід показати, як героя, того, хто може за собою вести маси, показавши і всю масу в цілому як колективного героя.

Все це разом є програмою дії войовничих загонів дрібної буржуазії в мистецтві, є організованою ліквідацією пролетарського

мистецтва. Оськаженілий від свіжого повітря революційної хуртовини дрібний буржуа по-своєму хоче служити пролетаріатові: раз за пролетаріат — так розлякувати його! Раз за пролетаріат — то розчорнити світовий капітал! Але ця служба виходить боком. Від гливких схем літфронтівської творчості мало чого корисного можна взяти. На заклик лєнінської партії, під керівництвом робітничих командирів, з піснями, написаними Дем'яном Бідним, червонсармійці йшли в бій і перемагали. Від віршів Єсеніна дрібнобуржуазні жовтороті „молодые люди“ — юноші і „дівіци“ вішались. А від літфронтівських творів, як од скуки, спати хочеться й мухи дохнуть. Та, коли б насправді, а не образно висловлюючись, мухи дохли, то соціальна функція літфронтівської творчості була б корисна — багато мух в Донбасі можна було б знищити, пославши на них бригади літфронтівців.

Продовжувати наступ на рештки ворожої ідеології, керуючись листом тов. Сталіна, викрити правих — основну небезпеку і „лівих“ вульґаризаторів, викрити націоналістів, що романтизують козацьку старшину (Богун тощо) — таке завдання, не виконавши якого в теорії і творчій практиці, не можна подолати відставання літератури від нових завдань.

VI

Елементи літфронтівства (схематизм, поверховість) є і в пролетарських літераторів. Та між цими проявами літфронтівства і літфронтівством, як теорію войовничої дрібної буржуазії в літературі, є велика різниця. Коли у літфронтівців це є войовнича програма наступу на пролетарську літературу, то в пролетарських письменників елементи літфронтівства є *невижите зло*, якого вони при бажанні можуть позбутися.

В чому причина наявності елементів літфронтівства в творчості пролетарських письменників?

Перша причина — вплив дрібної буржуазії і дрібнобуржуазних письменників на пролетарську літературу, пролетарських літераторів.

Один з виявів її — *ігнорування нових умов праці пролетарського письменника порівняно з умовами праці буржуазно-дворянського письменника*. Ігнорування цих нових умов виявилось у формах так творчої мовчанки окремих письменників після певного періоду розквіту, так і в формі схематизму.

Як працював дворянський письменник, — скажемо, Толстой?

Він, і до тої пори, коли став письменником, і після цього, був „самим собою“ в тому розумінні, що не змінив аж ні в якій мірі свого становища у виробництві. Він був і залишився дворянином, аристократом, визискувачем. Він добре знав своє середовище, до найвитонченіших нюансів, і сам був одним із них, подібний тою чи іншою мірою на героїв своїх творів. У своїх основних творах, як „Война и мир“, Толстой показав, що селянство він знав і вив-

чав, знов таки, з погляду дворянина-аристократа, визискувача. Стаючи письменником, він користався із свого оточення і черпав у ньому матеріал для творчости.

Зовсім інше становище пролетарського письменника, і ігнорування цього не проходить ні для кого дарма. Письменник Х, скажімо, був робітник. Коли він працював на виробництві, він був насамперед продуцентом цінностей матеріяльних. Він мав усі умови для того, щоб знати прагнення робітничої класи і окремих робітників, знати наочно, на досвіді своєму і своїх товаришів, їх боротьбу, їх передчування, думи. Але, цей письменник Х іде з виробництва, перетворюючись на професіонального письменника. Його творчий акумулятор заряджений фактами, думами, проблемами, ідеями, що родились на заводі. І коли він, перетворюючись на продуцента лише ідеологічних цінностей, пірве зв'язок із заводом, що він його залишив, перед ним постають чотири небезпеки: перша — житись в творчості минулим; друга — одкинути накопичений матеріал вбік, перестати писати про робітника, почати писати про те нове середовище, в якому він знаходиться і яке добре знає; третя — не знаючи нового робітника, відобразити його поверхово, схематично; четверте — не бажаючи, припуститись цього — зовсім замовкати. Але, підкреслюємо, це в тому разі, коли він одірветься від основної виробничої частини своєї класи. Тільки в цьому разі перед ним постає така небезпека. Про шляхи подолання цієї небезпеки, що існують у творчій практиці кращих письменників, говоритимемо далі.

На прикладі деяких письменників ми ілюструємо цю думку.

Приклад перший — творчість Володимира Сосюра. Сосюра після переходу на позиції більшовиків був одним із учасників громадянської війни, служив в Червоній армії. Йому були всі умови для того, щоб дати повноцінні твори про громадянську війну. І він їх дав. Ці твори — „Червона зима“ та інші — справедливо увійшли до всіх дитячих хрестоматій. Але життя іде вперед. Наступає період відбудовний. Сосюра більше не червоноармієць. Він — замкнений в себе і в своє індивідуальне життя письменник. І цей період позначився зливою індивідуалістичної, любовної, насамперед, лірики. Нарешті, країна вступила в реконструктивний період, але Сосюри немає чим похвалитись — він аж ніяк не приклав своїх зусиль для цього просунення країни вперед. Він одривається од партійного, пролетарського оточення. Він ігнорує завод, до якого його прикріпили. Він не хоче вчитись, хоч його партія посилає в Артемівку, в Інститут марксизму. Він, не опанувавши теорії Маркса — Леніна — Сталіна, не знаючи робітника — ударника — героя нашої доби, ходить з головою, повною ідейної порожнечі та самозакоханости. Але природа пустоти не любить. Коли Сосюра не опанував теорію Маркса — Леніна — Сталіна, то він надто швидко і сильно піддався впливу теорії ворожої класи, дійшовши повного духовного зубожіння. Він написав книжку, ганебну для пролетарського письменника — „Серце“, яку мені доводилось уже цитувати на одній партійній нараді і яку цитував на пленумі ВУСПП тов. Микитенко. Цей етап

справедливо можна назвати собачим етапом творчості Володимира Сосюри. Пролетарська література повертається лицем до комсомолу, а так званий пролетарський поет Сосюра енергійно повертається лицем до собачки... Ганебні, ворожі вірші написав Сосюра, уподоблюючи себе Тарасу Шевченкові, а пролетарську державу, очевидно,—жандарському царському ладові.

Сосюра виступає у віршах проти критики, що справедливо, але надто м'яко б'є його пустувату творчість. Він, бачите, береється сам, без сторонньої допомоги, писати погані вірші.

Сосюра хоче писати про себе. Він—лірик. Але писати про себе для Сосюри—не значить писати про героя, бо Сосюра давно перестав бути одним із героїв нашої доби, коли можна вважати, що його служба в Червоній армії має право хоч в якійнебудь мірі на назву героїської. Отже, висновок—відсутність боротьби за комуністичний світогляд і відрив від пролетарської класи призвели Сосюру до творчого зубожіння.

Другий, зовсім іншого змісту, приклад—це творчий шлях пролетарського комсомольського поета Павла Усенка. Тов. Усенко—із основоположників комсомольської поезії на Україні, справедливо вшанований за книжку віршів „КСМ“. Вони відбивають той час діяльності Усенка, коли він,—один із комсомольських активістів,—активно працював в сільській комсомольській організації відбудовчого періоду. Але тов. Усенко йде вчитись в Інститут марксизму. Це обов'язково треба було зробити. Але тов. Усенко недостатньо зараз зв'язаний з ленінським комсомолом, недостатньо, замало буває на заводах і в колгоспах. Писати про студента він не хоче. Писати про ударника індустрії і села він зараз не може,—бо його не знає. Висновок—Усенко не зумів під час навчання забезпечити найштільніший зв'язок з нетрами робітничої класи, колгоспників. І це відбилось у вигляді творчої мовчанки.

Третій приклад—товариш Гончаренко. Він дав щирі, хвилюючі вірші, трохи наївні, із своїми хибамі, але такі, що показували знання того, про що він пише. Тов. Гончаренко випускає другу книжку—„На рештуванні“. В цій книжці він береється писати на індустріяльні мотиви, про робітника. Це можна писати, і слід, обов'язково слід. Але для цього треба йти шляхом найбільшого опору—не заїжджати інколи в завод, а місяцями там сидіти і знати не тільки зовнішню робітника, а й всі ті внутрішні пружини, що рухають робітничу класу до перемог. Цього тов. Гончаренко не зробив. І добра половина віршів в цій книжці—схематичні, поверхові, з зовнішнім патосом, без внутрішнього глибокого змісту, щось середнє між „Лефом“ і „Літфронтом“. Висновок—треба знати, про що пишеш, знати глибоко, бо пізнавати можна все, але шляхом пізнання конкретної дійсності в її конкретних формах.

Так у чому ж причини схематизму або творчої мовчанки пролетарського письменника?

Причини ці в тому, що, поперше, такий пролетарський письменник кволо ще опанував світогляд марксизму-ленізму, а, подруге,

ігнорував нове в своєму становищі, вивчав героя нашої доби з газет, а не в житті, не бував в достатній мірі там, в цеху, колгоспі, де вирішується нині доля п'ятирічного пляну.

У нас розповсюджена метода поїздки бригадами. Це хороше. Але слід виступити проти вульгаризації цієї методи. Нам треба боротися з наскоками, наїзництвом „галопом по Європам“. Воно нічого не дає. Пізнавати дійсність, заряджати свій творчий акумулятор в такий спосіб письменник не може. Слід так працювати в бригаді, щоб місяцями сидіти в заводах, шахтах, колгоспах і працювати там не лише як письменник віршами та епіграмами, а як один з організаторів виробничих перемог. Тільки тоді, коли письменник відчує на собі всю відповідальність за виконання виробничих програм, коли він ризикуватиме своєю честю пролетаря, коли він побачить в дії могутні сили, що рухають пролетаріят вперед, побачить там усю хитру механіку ворожого опору,—тільки тоді він зможе передати патос боротьби за соціалізм у своїх творах. Ні, не споглядач соціалістичного будівництва зможе написати твори, щоб їх пролетаріят визнав за твори свої, твори передові. *Гідне пролетаріату мистецтво створюється і буде створено людьми, що разом з пролетаріатом, в його лавах грудьми прокладають шлях вперед, наступаючи на самих відповідальних ділянках класової боротьби.*

Не читати про героя з газет, а знати його в процесі класової боротьби. Письменник має від накопичення окремостей переходити до узагальнення, викристалізувати ідею твору та зреалізувати її в окремостях, образах. За цією формулою має йти творчий процес пролетарського письменника.

Який же шлях до ліквідації цієї небезпеки — не знати героя нашої доби, перебуваючи в необхіднім нині становищі професіонального письменника?

Цей шлях—учитись органічного зв'язку із своєю класою в професіональних революціонерів більшовиків. Завжди бути в лавах своєї класи, в її активі, не розрізати пуповини, що зв'язує письменника-професіонала із своєю класою, як багатющим джерелом для творчості.

Створити такий новий тип пролетарського письменника—наше завдання.

VII

Ще Маркс казав, що не обов'язково бути дрібним крамарем, щоб висловлювати ідеологію дрібної буржуазії. Ця теза дозволяє нам за певних умов переводити на рейки пролетарської ідеології дрібну буржуазію, зокрема дрібнобуржуазного письменника. Якраз в цьому є можливість перетворити попутника на союзника, а союзника на пролетарського літератора.

Та, протє, основу наших пролетарських літературних організацій повинен складати робітничий кістяк і основною постаттю літератури має стати сам герой нашого часу—ударник.

Величезне значення призову робітника-ударника до літератури і є в тому, що тут закладається в основі цілком новий тип пролетарського письменника, що ліквідує протиріччя між фізичною та розумовою працею.

Нам слід серйозно ставити проблему професіоналізації робітника-ударника, закликаного до літератури.

Чи слід взагалі професіоналізуватись робітникові-ударнику?

Так, слід. Слід тому, що відмовитись нині, за умов переходової доби від боротьби за високу кваліфікацію — це значить узаконювати аматорство, ділетантство. А партії потрібна гостра, виточена, кваліфікована літературна зброя, потрібні професіонали, фахівці своєї справи. В боротьбі за соціалізм і комунізм, коли остаточно зітруться межі між фізичною і розумовою працею і мистецтво переважно буде самодіяльним, треба використати всі види пролетарської зброї, в тому числі й літературу. І діалектичність в поставі цього питання є в тому, що заради ліквідації професіонального мистецтва за часів комунізму нам треба виступати за професіоналізацію зараз.

Але коли ж можна професіоналізуватись ударнику-літераторові?

Ще, працюючи на виробництві, він повинен опанувати основи світогляду комунізму, теорію Маркса—Енгельса і Леніна—Сталіна; опанувати основи художньої творчої методи і діалектичного матеріалізму. Опанувати основи літературного майстерства. І коли він, ще працюючи на виробництві, новими очима свідомого, озброєного основами ленінської науки, основами художнього майстерства, пролетаря-митця усвідомить боротьбу як свою, так і своїх товаришів і класових ворогів, запам'ятає єдине в загальнокласовому і різноманітне в індивідуалізованому обличчі пролетарської класи і класових ворогів її — лише тоді він зможе піти з виробництва, удосконалювати кваліфікацію, але ні в якій мірі не порвавши з ним зв'язок.

У вихованні робітників-ударників, закликаних до літератури є дві небезпеки.

Перша небезпека — залякати його труднощами роботи письменника, недооцінити історичну роль ударника-призовника.

Друга небезпека — це інтелігентське сюсюкання, потурання чванству, що подекуди є в окремих призовників, сліпа віра в стихійне месіянство призову. Треба твердо сказати робітникові-ударникові, закликаному до літератури, що його зв'язок з робітничою класою, те, що він є, плоть від плоті пролетар, — це його золота сировина для творчості. А обробляти цю сировину, перетворити алмаз в діамант можна лише шляхом настирливої боротьби за світогляд, опанування висот культури, за опанування художньої техніки. Виховна робота РАПП і ВУСПП. „Молодняка“ була недостатня. До цього, зокрема, спричинилось передчасне, а тому демобілізаційне гасло про те, що призовник уже став основною постаттю пролетарсько-літературного руху. Ні, це ще треба завоювати. Треба виховувати спільно з комсомолом призовників, а не

навчати насамперед того, яку літературну групу слід підтримувати, а яку ні...

Слід також викрити дрібнобуржуазні графоманські елементи, що пропрацювавши рік в заводі, під машкарою ударника, лізуть в пролетарську літературу.

VIII

Коли у нас буде розгорнена критика, самокритика, коли перебудується ВУСПП і „Молодняк“, коли все в нас буде зв'язано з цією перебудовою, але не буде мистецького хліба — *творів високої якості* — копійка ціна всій нашій роботі! Пролетарська класа перевірятиме успіхи своєї літературної організації, тим, які вона дала романи, повісті, оповідання, вірші, критичні статті, п'єси! Промфінплян літератури може перевірятись лише цими вимірниками. І за створення такої великої більшовицької літератури ВУСПП і „Молодняк“ мають битись до перемоги.

„Это будет свободная литература, потому что не корысть и не карьера, а идея социализма и сочувствие трудящимся будут вербовать новые и новые силы в ее ряды. Это будет свободная литература, потому что она будет служить не пресыщенной героине, не скучающим и страдающим от ожирения „верхним десяти тысячам“, а миллионам и десяткам миллионов трудящихся, которые составляют цвет страны, ее силу, ее будущее. Это будет свободная литература, оплодотворяющая последнее слово революционной мысли человечества опытом и живой работой социалистического пролетариата, создающая постоянное взаимодействие между опытом прошлого (научный социализм, завершивший развитие социализма от его примитивных, утопических форм) и опытом настоящего (настоящая борьба товарищей рабочих).“

За работу же, товарищи!“

(Ленин).

САВА ГОЛОВАНІВСЬКИЙ

Ф Р О Н Т О В И К И

Пролог до роману

Поетичний відступ
Тихо ворухаться
вуса почтамту,
ніби набридла їм
путь щоденна...
Площа за сквером.
Трамвай.
І там то —
Харків — Південна.
Харків відходить
назад,
назад,
неначе на розі стояти
немає з ким.
І йдемо прощатись
в залізничний сад —
з Первомайським.
— Дорога на південь
лягла мені, —
велика дорога
високих буднів,
туди,
де горітимуть
днів вогні,
здобуті з глибин
світлової рудні.
Друже,
нас мало
з камінням рим —
воно розкисає
у всіх дедалі
і безвільно хитаються,
як дощ,
як дим,

як туман і курява,
рядків деталі.
І в довгі вуха
поетів і поетих
на кліросах сонетів
дяком
у піст
рипить Тичина
на сонячних
клярнетах,
поєми тягнучи
назад
за хвіст.
Друзі,
нас мало
співає
в лад,
щоб з мурів поєм
збираючи силу,
виводити темряву,
як конокрад
виводить за повід
сліпу
кобилу!
Друзі,
нас мало
співає в тон,
щоб з лісу будов
і вершин споруди
почути,
як спів
розганяє сон,
гартує серця і мурує груди.

А наша країна
 росте неоспівана,
 росте невідома
 собі
 самій.

І хоче украсти
 хвилину
 собі вона,
 та голосно каже:
 — Собі — не смій!

Їй треба мостити
 загат
 боки,
 собі віддаючи
 в усьому
 сповідь,
 щоб десь не зломил
 важкі бики
 весняна вода
 і холодна
 повідь.

Їй треба
 мости будувати ковані,
 руйнуючи прірви,
 як світ,
 старі,

Їй треба
 мости,
 щоб росли
 високо вони,
 підводячи спини
 горбом
 вгорі.

Їй треба, щоб скрізь,
 як стежок мережами,
 її оплели
 залізниць
 вузли,

Їй треба,
 щоб скрізь
 хуторами ведмежими
 вагони
 вугілля
 по них
 везли!

Їй треба,
 щоб мапу
 пером скреслило,

Їй треба,
 щоб чути
 на мапі дзень,
 Їй треба,
 щоб всі
 працювали весело,
 співаючи гордо
 своїх пісень.

Вирушають у путь
 молоді їзди
 і гудуть,
 і гудуть,
 і гудуть
 поїзди.

І виспівує
 в тон
 під десятками
 тонн
 за вагоном—
 вагон.

За вагоном.
 вагон.

Їм би слава:—
 — Рості!

Їм би жито:
 — Води!—

Їм би легко везти
 антрациту
 й руди,
 щоб ішли,
 як кроти,
 у тунель
 і під міст.

Покрути,
 накрути,
 закрути,
 машиніст!

Поїзд летить
 і гуде містами,
 тихо погойдуючись
 над мостами,
 швидко минаючи
 поля і ниви,
 димом отруюючи
 квітів пах...

— Може, друзі,
 колись
 були ви
 там,
 де сонця
 бурхливі зливи
 у молодих
 наддніпрянських
 степах?
 Там небо вночі
 застигає водою,
 і тихо пливе,
 переплутавши
 путь:
 „а попід горою
 яром-долиною
 козаки йдуть“.
 Вони пропливають
 долиною, яром,
 розбризкавши темін
 таємних утеч,
 і шкірою шлей,
 і деревом
 ярем
 зтирають
 засушену
 пасоку
 з плеч.
 Вони з трясовин
 прориваються
 врешті
 і тягнуть униз
 до святої води,
 де хмара розносить
 краплі
 у решеті,
 вуючись,
 — краплі поділись куди?
 Далека їм путь —
 за скелі Дніпрові...
 Та раптом,
 шляхи перетнувши
 на міст,
 вагони летять —
 швидкі й здорові
 і гуркіт за ними
 і скрегіт,
 і свист.

Вагони хвилюються
 з краю до краю
 і хрипло
 тремтять
 голоси
 з полиць:
 — Далеко мандруєте, люди,
 питаю?
 У відповідь
 дзвонять
 слова молодичь:
 — Не те,
 щоб і далеко там
 лягла нам путь—
 туди,
 де води
 клекотом
 у море
 йдуть.
 Ми чули—
 там робота є
 для рук
 і ніг?
 (а поїзд
 перемотує
 нитки доріг.)
 — Було б узять
 лопати мать
 на синь ріку,
 бо там же ж
 добуватимуть
 е-ле-ктри-
 ку!
 — А щото
 за штуковина
 така
 страшна?
 Чи глибоко
 захована
 в землі
 вона?
 А дядько
 над полицею:
 — Воно — пусте.
 Електрика
 травицею
 в полях
 росте!

Зростає вона
косами
на водах
рік
і косять її
косами
сто раз
на рік.

Дядьки з рхнів полиць
Поїзд гримить
і гуде містами,
тихо шогойдуючись
над мостами,
дзвінко поцокуючи,
самим собою,
тепло вітаючи
димовим платком.
Поїзд хитається
за Лозовою,
як п'яний,
проходячи
вузьким
шляхом.

А в першому вагоні—
полиці повні:
кулак під голову
і марно спи:
лежать дядьки,
викачані
в бавовні,
стіни підпираючи
горбами спин.
І смачно смокчучи
цигарку медову,
один примружує
оченята
малі.

— Кажуть
будуватимуть
таку будову,
якої не побачити
ні в якому селі!
Усе крутитиме
ріка водою,
горшки тягатиме,
вогню потек.
— Хе-хе! Виходить,—
заводься молодою

і гайда на піч,
у самісінський куток.

— Щоправда,
набридло
на власному клапті—
собака

і кішка
в дворі—свої ж!

А вже коли небо
не хоче капати,
тоді то і спробуй
хлібця попоїж!

А от, коли небо
дирявим решетом
три тижні мочить
полотна нив,

яким язиком
цю біду
забреше там,
дірки затикаючи
мулом
слів?

Що розповіда поїзд
Збігає поїзд
за куці,
канавами
проритими—
та він охоче
про дощі
селянам
говоритиме:

— Я вас
по рейках
повезу
дорогою
не близькою,
туди, де води
унизу
під зорями
виблискують.
Там небо
стелеться
вгорі
платочком
мариносовим,
там розривають
цвинтарі,

щоб молодого
 жилося вам.
 І звідти
 по нитках дротів
 краплинами багатими,
 куди хотів
 і як смотів
 вода до вас
 літатиме.
 Та сила
 йтиме по дротах
 і де чорніє оране,
 Вона тягтиме
 в полях
 і сіялку,
 і борону.
 В поля ітиме
 сила та
 доріженьками
 битими —
 вона в'язатиме жита
 і зерно
 молотитиме.
 Та сила
 братиме розгон,
 рахуючи хвилинки.

Дійшов до пляцкартних —
 побувати варт у них.
 Балакають двоє,
 обом п'ятдесят:
 — Буфет на станції —
 чайку б
 попити!..
 — А хочеш романтики? —
 От де сядь:
 зорі блищать
 як скло побите.
 До речі про зорі:
 життя
 просте ж —
 давно замість них
 на папері
 числа,
 та всеж
 за душею
 як слід
 простеж,

коли в небі
 зоря оттака
 повисла.
 Перед нею
 і голову з опалу бий,
 хоч і ми
 на сосюрину воду
 не хворі —
 ну, хіба ж не як небо
 папір голубий
 і рядки розрахунків
 горять не як зорі?
 Отже, факти
 упертіші
 за ослів:
 Гідростанція!
 Навіть закинувши патос
 кілька років тому
 цих написаних слів
 можна просто
 до смерти було
 злякатись.
 А крім того — морально:
 колишня Січ —
 Уявляєш?
 Романтика!
 Пил сторічч!
 Віковічна романтика,
 дим протиріч.
 Але знай:
 геніяльне завжди в протиріччях.
 Щождо нашого брата —
 сама красота:
 інженерська практика
 в світі єдина.
 Розумієш:
 станція, нові міста,
 а мости, а завод,
 а нова людина?!..
 Але хмурий товариш
 з ножами брів,
 що довго міряв
 довжину підлоги,
 зупинився напроти
 і раптом — сів,
 повстяну тівь
 поклавши
 під ноги.

— Мій друже,—
ні,
не в тому річ,
не білизна бадов,
мій друже,—
ні,
не сива Січ
сюди

прямує
знов!
Не мертвих б'є
проект ріки,
не тьму
затру-
ше-
ну!

Країною
електрики
він зробить
гнешину.

Віки,
що в світло шилися
в болото нас
вели
і врешті
нам лишилися
обніжки

та воли.
Воли пішли
за водами
з обніжками
з села,
а треба,
щоб
заводами

країна
проросла!
Щоб не пекла
посуха десь
над степом
безбородим,
щоб дихати
і рухатись
електрикою
згодом,
щоб світло
гідростанове

лягало
на покосах,
щоб вирросло
життя нове
для зморених
і босих.

Поїзд,
змотуючи
нитку дороги,
гуму віддалення
стиснути хотів
ї, як самогубці,
летіли під ноги
сірі стрічки
наддніпрянських
степів!

Поїзд різав,
топтав,
поров
романтику тиші
на схилах косих,
поїзд розбискував
холодну кров
безплідних толок
і вагітних
посух.

І на крутих
поворотах схилів,
враз налетівши
на довгий міст,
поїзд
вовчицею
рвався
і квилів,
тягнути

тьмою прикушений
хвіст.
Ще кілька років
минути мало,
щоб і степам
з кураєм
своїм
гомону стало
на світі
мало,
вигуків враз
бракувало їм!

неармійськ
конт?

Мало минути
ще кілька років,
щоб у полях,
де дзвенить „Агов!“ —
встала підпора
залізних кроков
на сіруватому тлі
будов.

Звідти,
де небо пливе рікою,
тихим простором
блискучих смуг,
станція мала
дістать рукою
синіх електрик
і злих напруг!
Ними росла
степова країна,
ними змітала
одвічний бруд,
ними горіла
навала плинна
чорних вуглин
і червоних руд.

Гер Бостон іде тем
Степ виривався
з потоків
глейких,
і тому не в тон—
стукав холодно
по рейках
і м'який вагон.
У купе
стояла тиша
і крізь тишу й мир
чули всі,
як важко дише
кожен
пасажир.
А кондуктор
у Парижі,
певно, не бував,
гукнув він:

— Запоріжжя!
Хто мене питав?
Та відповідати мусиш
на слова
людей.

— Їх, товариш,
шпреб ніхт
русіш —

ду мене
ферштей?
І кондуктор
змився раптом,
як змиватись
звик...

— Чули як
отой арап там
чухає язик?
Але зовсім
не до речі
зарипів вагон
і підвів

угору плечі
інженер Бостон.
Виростало
світло з вікон,—
ранок,
тиша,
мла...

То—
як погорілий вікнінг,
станція
пливла.
На Бостоні
за хвилину
не було лиця...
— Що за проклята
країна,
Азія оця?!
— Ви Європою не звіться,
пустки

та бори!
Хоч би...
виприснути звідси,
чорт його бери!!

Кришталевий
дурок?

ФРАГМЕНТИ З ПОЕМИ „МАРШАЛ“

II

III

Течуть річки... І по сеймах
робить панство рейвах.
Жах одлунное луною
в заморських Мадейрах.
Течуть річки... Гей, Горине,
гей Дністре, гей Ікво!
Крикніть братам озореним,
що боремось — крикніть!
Крикніть братам озореним:
Будь на поготові!
Потечуть небаром ріки
шляхетської крові!
Потечуть небаром ріки
вогнями, пожаром.
Захлинуться в власній крові
магнати з маршалом.
Течуть річки криваві,
течуть до Варшави...
Хлопська пісня. Чував її,
кривавий маршале?

ЯРОСЛАВ ГРИМАЙЛО

Д Н І П Р О Б У Д

(Роман)

ЧАСТИНА ТРЕТЯ

I

ЧЕРЕЗ перекладача, містер Товву,
Консультант від фірми Купер і К^о *,
Немов диригуючи пухким кулаком,
Так закінчив свою промову:
„Ускладненість праці. Зайві видатки.
Запорука за вірні думки ці.
Не бетонові ото ж — перегатки
Рекомендую
звичайні кашиці.
Та навіть, як швидкість—завдання доби
(Течії сила—потужніша дати)
Категорично
за те, щоби
Греблю з одного кінця будувати“...
Крука промова:
„...Надійність витрат...
...Менше та краще...
...Поспіх—не криця“...
З безліччю цифр і цитат
Тривала хвилин над тридцять.
„Ризикувати не маємо гадки.
Цій справі пригодицтво не до лиця.
За бетонові
тому
перегатки
І за будівлю з одного кінця“
Підсумував і своїм гостро-сірим,
Зневажливим поглядом
Гурина зміряв.

* Американська фірма, що її запрошено для консультації.

Гурин підвівся:

„То вірно. То так!

У тому, здається, і справа:

Ризикувати нічим і ніяк

Не маємо права.

А дехто—видатками й часом

Уже ризикує тимчасом.

Ні! Закуємо ми два береги.

Для цього напруження—розуму й нервів,

Бо дата для нас чи вірніше—термін—

Теж першої справа ваги.

До речі—освоївши суть до дрібниць,

Цілковито схиляюсь на бік кашиць,

При чому—проект інженера Льовина,

(Перевірений нами—грунтовно надто),

Що економить два мільйони на

Будівництві кашиць перегаток,

Негайно витягти слід

З-під сукон комісій на світ“.

Проекти з питань цих, іще до наради,

Місяцями ходили з рук та до рук.

Від контрольної

до технічної ради,

З комісії, де Гурин,

до комісії, де Крук.

Теоретики—німці

(Фірма Сімене Баууніон)*

Жахались Дніпра—„дикуна неугамного“.

Звідциль і проект їх—далекий життя—

Бетонового перекриття.

Американці... їх пропону

Ви чули із підсумків містера Товву.

Наші (більшість) ішли одностайним муром на

Захист думок інженера Гуріна.

Механічно, так, ніби лінь йому

Розібратись з оцим дискусійним станом,

Своєрідну Крукову лінію

Підтримав лише Сазанов.

Напружено, наче якась імла,

Заступила присутніх і обрис речей.

Ось він сидить край стола,

Не зводячи з Крука очей.

Дні одходять...

одходять...

І вже, як на клич

* Німецька фірма, що її запрошено для консультації.

Одгукнулось минулого багатоліття...
І вот вам стоїть—не Віталій Аркадієвич,
А хлапоухенький, шустрий—Вітя.
„Вітя“—говорить мама йому
Маленька, кругленька, тепленька—мама...
І крізь давні оболонку й пітьму
Проходить життя в усіх його зламах.
Батько красивий. Груді півколом...
(Юність у армії,
потім біолог).

Далекий політик і тривог її
Оддавши звичайному дань:
Крім мами і біології
Любив Вітиних нянь.
От і все.

І критерій такий цьому:
Жив,
зазнав і склерози і подагри,
Заколисаний тишею Києву,
Спокоєм лаври.
А Вітя?...

Що ж Вітя—одна у них вісь
Тільки крути, площину вибирай їй.
Учився в гімназії. Ріс.
Курив в убиральні...
Потім, за тими ж укладами й звичками,
Почато і юности стаж.
Любов із такими смішними косичками...
Ревнощі,
Гулянки,
Пляж...
Трішки поет

(залежно від настроїв),
Гідротехнія. Муздрама.

От і уся політика.
І так було затишно, просто, ясно і пригнано гвінтик
до гвінтика.

І на! Завіхрило. Чиїмсь руками
Київ струснуло з Подолом і передмістями.
Шинелями,
Мітингами,
Броневиками,
Багнетними вістрями!..
Він?

Сутність його анекдотично проста.
Бачили п'яного?.. Постать тривожна:
„Гражданія (ік), скажіте пожалуйста,
Где здесь (ік) сторона противоположная?“

Вулиця рівна. Каштанів ряд.
„Та, генде“—показує хтось йому.
— (Ік) А там, обратно—здесь—говорят“
Печально: „Нікак (ік) не пойму“...
Рада.
Махно.
Арсенал.
І (чиймись руками)
Піднесло усе ж до ось цих звитяг:
Тиждень крутився з більшовиками...
Навіть шинелю вдяг.
І раптом білі. Труси. Арешти.
Зрадник?

Навіщо. Навіщо дико так?
Жаху нелюдського, слів не знайдеш ти.
Скільки зі слізьми горячими виковтав.
І коли було ясно—смерти павук
З сільця свого виповзе—вір чи не вір—
В цивільнім до камери...

Привід чи Крук.
Знайомий його викладач—інженір.
„Віталій Аркадієвич
(тоном улесливим),
До справи,
запевнив,

ви не належні, а
Щоби це ствердити, дайте адреси їм
Однак арештованих—Гольдмана й Лежніва“
„Однак арештованих?“

Віри не йняв.
Та сонце у вікна—так тепло, так пишно...
І їх розстріляли
другого дня,

Коли він на волю вийшов.
Інколи спогад цей мучив до сліз.
А дні затіняли усе, що було там...
І от вам чесного спеца девіз:

Наркомам—політика
Нам—робота.
І чесно (звичайно, цей термін, хоча ми
Знаємо, тут безкритично внесено)
Він працював днями, ночами.
Інколи навіть з піднесенням.
І врешті, як викуп за все, що могло б
було за днів тих: без ґрунту віхол
З чесністю праці
і чубом на лоб
На заклик газет—будувати приїхав.

Знайомі з дитинства:

Дніпро і ці кручі мовчазні,
Розмах робіт (тільки силу розкачуї)
Захопили до віршів,
Захопили до спазмів
Його поетичну вдачу
І знову ця зустріч! Ця зустріч. Цей привід.
Цей тоном улесливим скривлений рот.
І (руки чийсь) уже владно тягли від
Спокою до:

підозрінь і турбот.
Хто він тепер? Цей, що так його викривив.
Навіщо згадав...

провів ці дві лінії:
„Крім того, що двох,
пам'ятаєте,

викрили,
Життям зобов'язані ви взагалі мені N...“
Пересторога для чого мені така...
Ще й оцей дискусійний трикут.
Невже бо якась політика
І тут?

Поволі вщухала зборів крута завірюха.
Уже хтось підвівся. Десь грюкнув стілець...
За цими думками Сазанов прослухав
Увесь патетичний промові кінець.
Як! Схвалено пропозиції Гуріна?!
Як камінь із плеч і полегкість така,
Що навіть смішила уже обурена
Крукова постать, сухотно тонка.
Полегість тому, що далеко простіш воно
Прийшло, аніж думав, повз їхнього „бльоку“.
Що справу, нарешті, цілком розрішено:
І він не причетний,
І він собі збоку.

Містер Товву
на сміх не беремо ми,
Але до смішного у всякому разі
Між речень,
обурено,

словами окремими
Лукав: „Не рюшаюсь! Я не шуйглайзін!*"
А Гурін стоїть і замислено жмуриться
Думці завадити криком дарма тій.
І чомусь він Сазанову згадує Муромця.
Легендарного Муромця, із хрестоматій.

* Не ручаюсь! Я не согласен.

За призвід розходитись Крук правив.
Ні слова не мовивши, нелюби бовдурі ніби там
були...

Надягши капелюха — кольору кави —
Рушив до виходу кроком сомнамбули.
І тоді, як по змові, а чи на клич,
До дверей повернулись десятки облич.

II

„Тут вірно. Тут так ніби“... Голову внунив.
А там десь тривога: а що коли ні?
І, повіряючи звірене, Гурін
Сидів за креслунками день при дні.
Після наради, ухвал на його пропону —
Справа постала з первісних нетрів.
Дніпро тепер думи прикув ізнову
Всією вагою своїх кубометрів.
На секунду дві тисячі! Сила нівроку!
Попробуй: стримай стихію таку!
В вузьку оцю скерувавши протоку,
Наступ кашицями — контр-атаку.
Не надолужиш тут власною працею.
Це не військових геройств і стратегій гра.
А що коли Крук таки має рацію?
А що коли я перегнув на „ура“?
А з двох берегів це: „ура“ в квадраті.
...Та ствердили ж в центрі...
...А центр — всезнавець?..
І знову точили сумніву таті,
І знову нервово скрипів олівець.
Командир на фронтах — інженір-партієць —
З днів, що вручали полки йому в даль вести,
Звик він і знав:

що свідомий не сміє
Ховатися власної відповідальности.
А її цілковито, здавалось, поклала
На плечі йому — пропозицій ухвала.
І от за столом, ніби тінь чорносиза,
Сидить він, увагу й тривогу потроїв...
Але дозвольте в кількох хоча б рисах
Вас познайомити з цим героєм.
Бо справа у тому — це не лубок,
Що наперед ото звикли його ви
Бачити й знати, з кроку в крок,
З абстрактною схемою дум і розмови.
Так, не лубок той — червоний по зінця —
Що грає сьогодні в романах партійця,

А із міжряддя сухотних поем

Гукає єдине:

„Ми б'ємо“.

„Ми йдем“.

Гурін —

даруйте нам цей сюрприз —

Має з „відомими“ девчім грань.

Гурін — людина,

людина із

Вузлом своїх нервів і почувань.

І от цю людину, складну, що ті міти,

Прощу, як кажуть: любити й жаліти.

Юність,

як вечору цього синь —

Він не помітив...

Ні днів, ні жеврінь їх.

Гурін Влас Опанасович — син

Шахтаря із відомої шахти „Марії“.

Інколи так:

руки стискають скроні...

Згадати б будьщо із далеких тих гін...

До чотирнадцяти — на тереконі.

А з чотирнадцяти — коногін...

В пилу підземелля — за годом год...

Злидні, робота — ось дні ті і зір їх.

Батько умер від горілки й сухот.

Лютий, казали, був і не покірний.

Потім одважився...

зміну навряд чи цю

Забуде колись, як і все, що там виловив...

Залишивши брата і матір-відкатницю —

Пішов на завод він (тепер Ворошілова).

Завод, власно кажучи, шлях йому викув.

Непомітно отак: за чайком та за картою —

Там — крім освіти (здобув невелику) —

Довідався він про підпілля і партію.

Ото ж був свідомий своєї мети,

Йдучи у п'ятнадцятім на фронті.

Фронт — цілковито сторінка нова.

Шлях його, включно до революції,

Остільки складний, що усі слова

Подати його — шабльонови і куці.

Єдине скажу —

він, як прапора ніс,

Грудьми розтинаючи зграї ворожі,

Віру незламну, що соціалізм —

Негайно постане на цім бездорожжі.

„Лише б розквитатись —
Жбурнути сторчка
Петлюру з України
З Сибіру Колчака!

І от „розквитались“ Чого ж іще треба?
Здавалось, розбито останню загату.
І — прошу... Знайомтесь. Так звана — непа.
Непа.

За мрії,

За кров — у відплату.
Та це ж глузування. Пощо? Оцей дар кому?
До того ясного — дорога де будь-яка?
І Гурін запив — по-старому, шахтарському, —
До останнього гудзика.
Нерви роз'ятрені бойнею воєн,
В своїх сподіваннях зазнавши утрати,
Нічим не могли уже віри загоїть:
Більше боротись і довше ждати.
Куди б докотився. Коли б сказав: годі.
Логічно до чого б думки усе зле звели —
Автор не знає.

Та на заводі —

Розтрати, шкідництва — його протверезили.
Він зрозумів. Зрозумів нутром —
Усю глибину цієї думки простої:
Фронт не закінчено. Всюди ще — фронт.
Справа лише у відмінах зброї.
А звідціль — логічність ось цьому маршруту:
За XIII з'їздом, чуючи клич його,
Гурін подався до інституту.
Конкретно: енергетичного.
І в двадцять п'ятому маємо факт:
Гурін знову боець на фронтах.
Фронтах будівництва. Крізь ризик залізу.
До цього додавши: соціалізм.
Соціалізм! А термін його
мав він і досі на оці.

І в щоденному вирі отак —

Намагався в нівець, намагався будь-як —
Скорити на кожному кроці.
Тим більше! — тепер, коли знов уже він —
Терміновости — всю соціальну глибину.
...Але дозвольте, знаючи міру...
...Наших можливостей суми і зломи...
Та на креслунках, між ліній і пунктиру,
Думи губились уже від утоми.
Гурін підвівся.

Військова муштра
Чітко означила крок і поставу...
І зупинився, як ворога лаву
Помітивши —

проти буфету і люстра.
І глянули, як дорікавши його в чімсь,
Чорні, напористі очі.
Плечі широкі, рубець через лоб...
...А поголитися варто було б...
І одсахнувся.

Цікавий почин!..
Довго дивився, з тривожним виразом —
На скроні зарослі, де чітко і виразно
Одзначились кілька сивин.
„Гм... рано... не живши, сивієм, Влас...“
(Прогнув невиразний бас)
„Оддавши всю міць і пориви свої
„Борні... для нащадків?.. Нова релігія?..
„А сам? Сам шаблінка. Тільки поріг їм я
„До життя, що за нього ходив у бої!
„Присуд цікавий. Цікавий присуд...
„Ось справа твоя... а до іншого дзуськи!.. І,
Ніби вдивляючись в кожную рису,
Дістав механічно півпляшки „руської“.
Третю шклянку. Підряд. До дна.
І зупинився...

Як з полотна,
З канапи, очима повними сліз,
Дивилась дитина: „татку не треба“..
А!.. Протестує соціалізм?..
І сором'язно:

— Не буду... уже бач?.. —
— Не буду... Спи синку!.. Покликати няню?..
І кроком важким підійшов до вікна —
Де місяць, здавалось, густою багрянню
Води Дніпрові прийняв до дна.
...на секунду дві тисячі...

тисячі...
дві!..

...Сивієш, а?..
..Підведуть, а чи вдержать?..
І якось здивовано зором обвів
Кімнату:

Сміття, жужмом одежа...
Дитина... мати її —
(пригадав він зиму...)
Родивши, умерла...
(болі відгомін),

„Соціалізм мій“ — хлопчину знайомим
Гурін показував жартома.

І в перше відчув —

(невиразний поңурий —

Перед завжди, ніби тінь його) — є
Другий, не цей, інженір тепер Гурін,
А Гурін, що сивіє, Гурін, що п'є.
П'є потаємно, злодійкувато...

Надто похвально. Похвально!

Якийсь кривобокий марш.

Згуки розрізані. Наші не чисті.

Розгардіяш, брат! Розгардіяш —

У твоїм... життю... особистім...

І сивієш, а?

Й ніби слухав, яке в нім

Нове відчуття ці слова заронили...

Й раптом:

„Збудуємо! Вистачить сили!

Кашицями стримаєм — будьте певні!

Здрігнувся:

„Пізно так... Хто він?“

Ввійшовши нечутно — наспроти Льовин

Стояв і повторював:

(Брів вужі

Сповзались насторожено над переніссям).

Узавтра почнуть будувати ряжі...

Будувати ряжі...

Та й замовк. Та й осікся.

Тобто?

І якось розгублено, якось принишкло —

Із Гуріна, зору не зводячи — вийшов.

Гурін — як вріс. Ніби з деревориту —

Стоїть нерухомо.

Хвилина. Крок.

І пляшку зі столу напівнедопиту.

Рвійно — на сміття, в куток!

Потім, одкинувши ковдри ріг,

Ніби цілком заспокоєний — ліг

Я з тобою буду — де не іди, де не стань.

Я тобі присягав і в присягу ти вір ту.

Я знаю тебе від найбільших дерзань

І до черг повз ларки Центроспирту.

Як серця свого перебої тугі —

Чую завжди твоїх днів перебої.

Знаю й обличчя твоїх героїв.

В ґрунт твоєї борні, як корінням, уріс.

Ти той ґрунт поливай, ти той ґрунт перекопуй.

Я в боях твого прапора чесно проніс

До останніх фортець Перекопу.

Ти покликала знову. І знову прийшов.
 Зрозумівши вагу, зрозумівши і зросту путь.
 На місця бойовиськ. На місця побудов
 Цих форпостів твого наступу.
 Будувати?
 Буду!
 Ще зрадливо в обличчя
 Тобі не вивився — добо робітнича!
 А вони все ішли...
 Вже здіймалася вежа..
 Ціла вежа, із їх трудових копійок.
 Йшли з Донбасу
 Із право-із лівобережжя
 Із найдальших країни кутків і заток.
 І здобутки — не денні, а місячні праці їх,
 Ще гарячі від поту, без фалшу, без пози,
 Переключались в облігації
 Кольорових державних позик.
 „Двісті мільйонів, товариш Влас,
 „На Дніпробуд вам — справу варту їх
 „Будуйте ж з волі робітних мас
 „І їх більшовицької партії...
 „Щоб стала межею будова струнка
 „Між темним минулим на світлому зломі...“
 І вперше здригнулась звияжна рука.
 Здавалось, згинав його погляд наркомів.
 А вони все ішли —
 Із заводів, степів, териконів...
 А вони все ішли —
 Повз наркома, повз б'юст Ільїча...
 А вони все ішли — у міцному полоні,
 Полоні надії в надхненних очах.
 І от вже рядами із двох боків.
 Лягли перегатки — довкола биків.
 (биків проєктовних)
 ...Втримають?..
 ...Мусять!..
 (Докладно про це говорить йому вся
 справа з колонками цифр чітких)
 Вже помпи викочують воду з-між них...
 Вже дно оголилося...
 ... Втримають?
 ...Мусять!..
 І раптом хтось вигукнув: „Шпунт увігнувся!“*

* Вузькі сталеві: покоси, що з них роблять глуху стіну перед перегатками.

Шпунт увігнувся!.. Це слово, як смерть.
І все на нівець! І все шкереберть!..

А ті, що ішли там —
(аж б'юст Ільча,

Здавалось, хитнувся),

Спилися: „Хто він?“

І вже у надхненнях, глибоких очах

Зненависть — як води у повінь!..

„Його розстріляти!.. Мало обурень!..

„Ба й смерти замало за збитки оці!..

„Його розстріляти!“

Говорить Гурін

І стискує „Кольта“ в холодній руці.

Дорога знайома. Махновці колись

Вели повз ліс цей — у яр той глибокий.

Летить за ногами осінній лист!..

Осінній лист і осінній спокій!..

Кроки спокійні. Обличчя бліде.

Гуріна Гурін стріляти веде.

„Три кроки вперед!“

Наказує він.

І ставить себе на краю тії прірви!..

Тільки звідкіль цей тривожний дзвін?..

Дзвін цей нервовий?..

І от уже „кольта“ до скроні підвів,

До правої скроні — чуть вище брів!..

Постріли!.. Постріли!..

„Влас Опанасович, встали ви — ні?..

Гурін схопився:

„Усе тільки сон це?“

Льовина очі і чуб у вікні!..

Ранок.

Рвуть скелі.

Сонце.